

تخت پئے حرف گرفت مکش
تخت نشد پیش معلم درست
دست چو در آب فرازا فکند
ہمچو جوان مردکش آید بدست
لطمہ زماں بر رخ دریا بزور
دیدہ دل و دست خداوند خویش
تا عمل حسرت شدش مستقیم
پیشہ ملاح دروشیم پاشش
مرکب بحری ز سفر گشته چوب
بگذرد از آب سوارش بخواب
در تہ او آب سبک خیز نیست
جوے کہ بگریست تر و آب دا
ہر کہ پئے آب بر و شد سوا
در رہ بے آب نداند شدن
خاک نخواہد کہ غبار آورد
آب اگر گردد بگرد و برشش
باسکی یار تواند کشید
با در آب از ہوش حرف کش
طرفہ کہ صد تختہ بکیار شست
آب بدست آورد باز افکند
سیم سنراواں و نیاید بدست
آب از اں لطمہ بفرماید و شور
بر رخ دریا زدہ صد لطمہ بیش
آمدہ از عبرہ دریا نش سیم
تیشہ بنجار از دور خراشش
بر طرف بحر شدہ پاسے کوب
غرغہ نگرود چو سواران آب
گر چہ کہ صد نیزہ بود تیز نیست
گاہ لبش گیرد و گاہے کنار
آب گذارد چو بگیسرد کنا
کیست کہ بے آب تواند شدن
تیسرگی دیدہ بار آورد
ہیچ ز گرداب نگرود سرش
از سبکاں بار کشیدن کہ یڈ

موج گراں یافت سبک بر رود
 ارچه گراں گشت سبک تر رود
 گرچه که ده سال برید از درخت
 هم تھی از بارنگشت اینت بخت
 طرفه درختی ست نمودار او
 کاومی واسپ بود پار او
 شاه دران خانه چوبین نشست
 وزیر چوبین همه دریا بست
 آب شد از بحر و او تخت پوش
 کرده زهر تخته معسم خروش
 موج سوی جاریه می برد دست
 بیل بسیلش همی کرد پست
 نعره ملّاح که می شد باوج
 بر من خود لرزه همی کرد موج
 سلسله موج زوای که یافت
 ماهی از ان ام خلاصی نیافت
 بس که بچوشید زمین همچو دیگ
 آب از ان غلغل زاندازه میش
 کشتی پونیده که چون تیر بود
 آب از ان غلغل زاندازه میش
 وز خله پشت کشف ناتواں
 عکس رسنما که فرو شد آب
 کشتی شه تیز تر از تیر گشت
 راست که شه بر لب دریا رسید
 خواست که از سوز دل بقرار
 بر جہد از کشتی دیگر کس
 گوهر خود بر لب دریا بید
 بر جہد از کشتی دیگر کس

لے یعنی از غلغل خلد (پتوار) بر پشت کشف رخنہ مثل برگستواں (جہاں) اسپ پیدا شدہ بودند

صبر بھی خواست نمی آمدش
 بود ازین سوکے معز جہاں
 چوں کہ در آن شیفۃ خویش دید
 پیش شد از دیدہ تارش گرفت
 تشنہ دو دریا ہم آوردیل
 یکدگر آورده در آگوش تنگ
 چوں گل و عنچہ کہ جہد از خزاں
 جاں بدو تن بودیکے از سخت
 قد دو فرقد کہ بسم باز خورد
 چرخ بکفت کرده طبقاتے نور
 از پس دیرے کہ بخویش آمدند
 گفت پسر باید پرایتک سریر
 گفت پدر با پسر این خود خطا
 باز پسر کرد بگوشش خطاب
 باز پدر گفت کہ این ظن مبر
 باز پسر گفت کہ بالاحسنم
 باز پدر گفت کہ این جاے تست
 گریہ نمی خواست ہمی آمدش
 ساخته بر جای ادب چیں شہاں
 شیفۃ تر شد چو از و بسش دید
 شد بدوید و بکنارش گرفت
 تشنہ و از دیدہ ہمی راندیل
 ہر دو نمودند زمانے درنگ
 دور نشد آن ازین میں ازاں
 صورت تن نیزیکے شد درست
 کار و ور و یہ ہمہ یک رویہ کرد
 فاتحہ می خواند بریشاں ز دور
 ہد گرا از عذر بہ پیش آمدند
 جاے تو من بندہ فرماں پذیر
 ہم بتو این پایہ دولت سرت
 کاسے مہ ازین منزل خود رو متا
 کز پسر اسر بر باید پدر
 کز تو برد پایہ تخت تو نام
 کز تو شود سکے نام درست

باز پسر گفت کہ بر شو بخت
 باز پدر گفت کہ لے تا جدار
 دیر بماند دریں گفت گوے
 چون پدر از جانب فرزند خویش
 گفت کہ یک آرزویم در دل است
 این کہ بدست خودت ام نیکبخت
 زانکہ بغیبت پوشدی بر سر بر
 گرچه تو محتاج نبودی بمن
 با پسر این نکتہ چونے بر اند
 خود بنعال آمد و بر بست دست
 داشت دریں زیر خیالے نہاں
 کاسے دم تاں در رہ اخلاص پست
 من پدرم صاحب تخت و کلاه
 ہسر کہ ازیں پایہ والا برد
 بود ستادہ نفس ہم بجایے
 گرچہ پدر بر سر تختش کشید
 چون خلفاں شرط وفا می نمود
 کاین محل از بہر تو آراست بخت
 تخت ترا بہ کہ توئی بختیبا
 پایے کسے پیش نشد پایہ جے
 شرط ادب دید ز اندازہ پیش
 منت شد کہ کنوں حاصل ست
 دست بگیرم بشتانم بہ تخت
 من نہ بدم تا شدے دستگیر
 کافر ملکی بسر خویشتن
 دست گرفت و بسریش نشاند
 ماند ازاں کار عجب ہر کہ ہست
 آگینے داد بکار آگساں
 بہ کہ نباشید دریں کار ست
 بندہ بریں گونہ شدم پیش شاہ
 نسبت خدمت ہم ازینجا برد
 ہم نفسش نیز ستادہ بی پایے
 شست و فرو داد و پیش دید
 خواہش عذرے بسزای نمود

دو قیاس ہر طرف سے صفت
 لعل و زبرجد کہ بر آئینہ
 تودہ لعلی کہ بہر گوشہ بود
 ز او تو گوئی ز زمین زردیم
 چوں پدر قبالی پسر زہ کرد
 گفت کہ امر و زینست این قدر
 شکر خدا را کہ رسیدم کام
 زین منط از کام چو دمساز گشت
 رفت پدر کشتی مقصود را نہ
 کہ و طلب کشتی دریا نشان
 سیل رواں کرد محیط شراب
 غوطہ خورنید ز سر گشت
 ہوش بگرداب قح در فنا
 عقل شد از بہر کشیدن روا
 چنگ کیسویہ دیدم یافت
 عقل اگر شد بعد ناپدید

کردہ طبقہ سے جو اہر کھن
 برو دوسرا زہی رنخند
 رے زمین پر ز جگر گوشہ بود
 حاملہ شد خاک زو دریم
 زان شرف آفاق پر اعجاز کرد
 روز دگر جلوہ ملک دگر
 کام دل خویش بدیم تمام
 فرق سپر بوسہ زود و باز گشت
 باز سپر کشتی نشان
 کشتی زرد او بدریا کشتاں
 تابلہ آمد ہر احوش آب
 کیست کہ بحر شاہ جہاں گشت
 داو ہمہ رخت ادب ایباد
 او ہم از ان قصہ نیامد پرو
 گرچہ در افگندشت از نیافت
 عقل عقیلہ بہت نیامد کشید

عقل دولت کہ مبادا اش نقل
 با دوسرا فر از جہا فی چو عقل
 با وہ کہ از عقل رہا بد چراغ
 تا ابدش عقل فراسے مانع
 چنگی او عقل نسرے جہاں
 عاقلہ عیش و نشاط شاہاں
 این عشق از تار تر ہم سرا
 در سراویا فتنہ چوں عقل جا کے

عقل

خوڑم آں لحظہ کہ مشتاق بیایے بر
 آرزو مند نگاہے بہ نگاہے بر
 دیدہ برے چو گل بند و نہ بود تیر
 گرچہ در دیدہ ز نوک مژہ خاکے
 تن چو پیش کہ بر سیل مژہ کشتی راند
 از پس قطع سوا حل کبت آسے
 لذت دیدن دیدار بجاں کار کند
 جان بیکار شدہ باز بگاڑے
 گرچہ در دیدہ کشد سیح عبارش بو
 ہر کجا از قدم دوست عبارے
 اے خوش آں تلخی باسخ کہ وہد بعد از ہجر
 کہ خاکے شکن از بہر حشماکے
 لذت وصل نداند مگر آں سوختہ
 کہ پس از دوری بسیار بیارے
 قیمت گل نشا سد مگر آں مرغ اسیر
 کہ خزاں دین بود پس بہا کے
 خسرو ایار تو گرمی زرد خود می پوکے
 بہر تسکین دل خویش کہ آسے

ذکر و اسب فرسا دن سلطان پید
 ہم ہراں گوئہ کہ در باغ وزد با ووزن

شد کہ چرخ چو گنبد سما
نعلِ مہر افکند بگنبدِ زیبا
ز رودہ صبح از طبق خاکِ جہت
رفت و بیدار انقِ بر شست
شاد فلکِ کب جو را تمام
ہم شد وہم شاہسواری تمام
چست ہنگانہ نگاور بہ پیش
در دل دریا شدہ از آبِ خوا
رفت امیر آخورد آورد ز رُو
ہر چہ در اطرافِ جہاں باد بود
پس کہ پراز باد رواں گشت
مرکزِ خاکی کرہ باد گشت

وصفِ اسپاں کہ ز سرعتِ بخرج و بیخو

نتوان خارجِ شاں گفت نہ داخلِ چوں جا

تیز تکانِ ہست بازی نژاد
چوں دمہ آتش و انبانِ باد
گرد سیرینے ہمہ گردنِ رُنا
تا بہ فلک گردنِ شاں سرفرا
تیز تگ و گوش چو پیکانِ پدید
بر سر ہیک تیر و و پیکان کہ دید
سر چو مہ افراختہ براوجِ مہر
ساختہ از چشمِ چراغِ پسر
از ہنر آراستہ پاتا بفرق
گاہ روش ابرو بختن چو برق
در گلے بے دست زدن جتہ ز
کوفتنِ پابِ برقِ کردہ فن
نازکناں در صفتِ نازکی
زخمِ نخوردہ گمے از چابکی

کبک خرامندہ صبحن سرے
 کبک واں ابروہ زانچے
 ہیکل شاں گرم چو آتش گے
 آتش شاں چوب سحر وہ گے
 کوہ گراں یک گراں سنگ در
 یک تک شاں جزبہ سنگ در
 سنگ راں کوہ شاں پدید
 کوہ کہ بے سنگ بوکس نید
 ز آتش خود گرم رواں بچو تیر
 سوختہ شد کڑہ گرم اشیر
 از تگ شاں کاں و صر خردہ
 باد بدیوار بے سرودہ
 سرعت شاں از تگ شاں بیشتر
 گاہ تگ از خود قدمی بیشتر
 وزرہ جولان بفلک اہ شاں
 قبلہ صبح سپر گاہ شاں
 بے سم شاں کوہ نیار و حمید
 بے تگ شاں مشح نیاید پدید
 پانہادہ بزین صبح جلے
 بر سر گردوں شدہ جولان گلے
 کردہ ہوا اور تہ ایشاں زمیں
 پانہادہ بزین بستہ زمیں
 آب واں از پتے صحر اہ گشت
 بادہ با از پتے گلگشت رشت
 کہ بلکہ رشت زمیں بشکند
 گاہ بیک جست و گنبد کند
 از لکھا کہ بیک بے تشر
 چون سیم شاں لرزہ مگھتی نکند
 خمر کہ بر نہ کرہ را کرد خرد
 گاہ روشنی ان سیم گھتی نور
 کڑہ ناکند زمیں ابند
 از کڑہ خاک بر آدر گرد

کاسہ کرم طبع آزاد گشت
 باد گرفت اسپ کسان ابو
 گرچہ کہ زاده شدہ باند پاک
 بر سر نہ چسبج بود جانی
 پیکر آن آہ نوروان پاک
 بر سر نہ خواہ رواں تر شدہ
 صورت شاں از روش پذیر
 گشت چوستیارہ منازل پر
 زال مہرہ یافتہ در برج باد
 جوش کمیت از میدان شاہ
 شکل سیاہان سرفراختہ
 آتش سوزاں کہ ز تاب وجود
 تیزی خنکان محیط آزمون
 گنبد شاں کردہ فلک اختر
 سونیاں خوش فیش و زر گدوں
 کرد بھجن زمین آشتام ثبت
 وز رہ شاں رفت بھجر انھم
 ہم کہ تک ماندہ صبارا بجاک
 گرنہ بود بند بہر پائے شاں
 باد مجسم شدہ بر روی خاک
 وز سبکی دیدہ دروں در شدہ
 وہم مصطور شدہ اندر ضمیر
 ماہ سبک سیر شدہ نعل زر
 باد بے گرد بستیارہ داد
 مست ہی کرد کساں را براہ
 آتشی از دو دسلب ساختہ
 ہم ز تن خویش بر آوردہ دو
 آب ببرد از فلک آنگوں
 گنبد آبی شدہ بر روی آ
 وز دہم شاں بزگس و سون دہا

۱۵ طبع نام بیماری کہ در رسم اسپ می باشد ۱۶ آتشی زمین نامی نور دیدند ۱۷

۱۸ گزشتہ بودند ۱۹ اسپان مشکلی ۲۰

۲۱ سونیاں - اسپان بزگس و سون فیش موسی عیال - دہاں معنی دہندہ ۲۲

چال ز گلزنک ترا بگنخت
 پشت قلعه از خط مشکین خویش
 ز روه شاں چون رقمیت نوا
 ننگ گس دشت خور و کاسم
 لیک چه راند ز گس کز نسریں
 آبرش شاں ابرنگ و برق تا
 درنگ شاں گاه کشا دن بند
 ابلق شاں از بیاض و سواد
 دهر شد از نخت شاں نا امید
 صورت شاں خامه ندانند نشت
 از تگ شاں گرنو بسیم سخن
 مه ز پئے آخور آن مہوشاں
 کار گزار عمل پائے گاه
 باد صبار را بگل سمخت
 سبق بند و اوده صبارا پیش
 گرچه نه بیجا و ده ولی کس بر با
 بر گس کرده گس راں ز دم
 خواست بلغزد گس اندر زمین
 برق فلک سرعت و ابرش خطا
 کم شده این ابلق دندان بلند
 خامه نقاشش نشانی نداد
 گرچه بے کرد سیاه و سپید
 باد صبارا که تواند نشت
 باد را باید تسلیم از دست من
 ساخته خرمن بره کماکشاں
 می گزرا نیدگان پیش شاه

۱۵ پال - اسپو که سرخ رنگ باشد ۱۲ قلعه اسپ که رنگش مائل بزردی باشد ۱۲

۱۶ در لفظ بیجا ده که بے منفوست یعنی که او هم جوهر سیاه یعنی براه و کبریا هم جوهر سیاه یعنی خون خورنده کا ۱۲

۱۷ ننگ گس اسپ سفید که بر آن قطعات سیاه باشد ۱۲

۱۸ لیک چه راند - الخ - یعنی اگر چه دم آن گس را نست مگر گس را چه گونه راند که از فریبی و چربی گس

از سرین اومی لغزد و بر زمین می افتد ۱۲

بستہ بریشم گہر مہر وار
 شاہ چو در مہرہ شاہ چشم شہت
 گرچہ ہمہ مہرہ شاہ چیدہ دید
 کرد گزین نساں ہمہ گردوں گال
 داد بدانا کہ بر این نزد شاہ
 وعدہ امروز فرازم رساں
 رفت پذیرندہ و آں ہدیہ برد
 خواہش عدسے کہ بہ نہاںش بود
 داد و رد دولت کہ در اں یاری
 سکہ مہرے کہ عیارش نمود
 داد بارندہ لباسے عجیب
 شرح نطاتی ہمہ از لعل ناب
 از پے شہ چند طرائف دگر
 وعدہ چنان رفت کہ ہنگام شام
 مرد سخن سنج کزاں سلک در
 آمد و بکشا دتر از سے راز
 شاہ بفرمود مہر شش کشاں
 مہرہ گویم کہ در شاہ ہوار
 چیدیکے از صد دیگر گزشت
 عاقبت از گوہر شاہ مہرہ چید
 پنج ہزار و صد و پانصد گال
 عذر قدم ز آمدن سے بخواہ
 جان بجا بش برو باز مہساں
 خدمتے خاص بخدمت سپرد
 کرد بفرمان دہ فرمائش زود
 دید ز دار سے خود اں دای
 گرچہ یکے بود ہزار شش نمود
 قیمتی دور ہم عالم غریب
 لعل کہ خورشید ندیدہ بخواب
 طرفہ اطراف ہمہ بحر بر
 جلوہ کند مہر باہ تمام
 کف خود و کفہ خور یافت پر
 نمکتہ سنجیدہ سنجید باز
 زینت فرش دستق زرقشاں

ہر تہہ در حجلہ بار آمدند
 نصب شد اورنگ راز پیکار
 تاج مرصع کہ در آویختند
 بود متق حبلہ ز زر یافتہ
 پردہ دیوار زیاقوت بود
 فرش زمیں بود مسلسل بزر
 ہر کہ در آمد بچنان منظر
 یک تنہ زو شد بتصور ہزار
 شاہ در آل خانہ در آمد تخت
 خانہ از روشد ہم صورت پذیر
 خواست ز ساتی سے آئینہ فام
 گشت سکندر کہ ز بچینہا
 بادل آئینہ سکندر شش
 داد مرا این غزل اندر خیال
 بارکش آوند بکار آمدند
 پایہ بی پایہ سرا و تا باہ
 یکسر از آب گہرا میخستند
 پردہ در ہا ز گہرا یافتہ
 کلمہ بالا ز ز مرد نمود
 در تہ آن خاک زمیں نقرہ گر
 صورت خود دید ز ہر گوہری
 میں کہ ہزار شش صفتوں پر
 آئینہ دید نمودار بخت
 با ہمہ تصویر نبودش نظر
 دید در و صورت خود را تمام
 داد ز رو کرد نو آئینہا
 بادل گلزنک صفا پرورش
 بردل چون آئینہ او جمال

غزل

ز سر کرشمہ یکہ گزے بسوے من کن
 بغلیتے کہدانی نظرے بسوے من کن

من از آرزوت مردم دلت چہ نیست با
 منم ددے دورے ز غمت چو تا توانا
 ہمہ بوسے عود نبود کہ بر غمتش بسوزی
 اگر ایست رسم خواباں کہ بو مندو لبها
 بدوزلف طوق داری نہ کیے کہ غم
 ز شکیج زلف مشکیں چو نہی بدوش چو کمال
 تن جا کیم لب لب ہمہ پر زخوں ست از تو
 بکراں مشور خسترو کہ خیں بدست جویم

بتکلف ارتودانی شبے آرزوے من کن
 بزکوۃ تندرستی گزے بسوسے من کن
 دل سوخته است ز غمت قدری بویے من کن
 دل من سار و جالیش تین چو موسے من کن
 و گرت ہزار باشد ہمہ در گلوے من کن
 بقدے حالگاہش سر سچو گوے من کن
 لب خویش را تو ساقی ز سر سوبے من کن
 نفسے بیاد منیش بدخونکوے من کن

صفت آن شب با قدر کہ تا مطلع فجر

نزد آن روح ملک بر و سلام نرداں

شب چو بیار است سر بر سپر
 یافت فلک پدہ گوہر نگار
 چرخ بہر زاویہ شمع سوخت
 طاق سا کرد چہ رانہ شکا
 گشت مکلل تیق ماہ و مہر
 ز شہ شب از پے آن بود و ما
 خاک بہر خانہ چرخ فروخت
 دہر شد از دود معن بہر مانع
 طاق یکے بود چراغش ہر آ
 کم نہ بود دودہ چندین مانع
 از در ستارہ شدہ سر میا
 سرمہ بود از در و گردوں برا

چرخ که شد حقه او سمره زلے
 دیده انجم بسپاهی و دوس
 ریخته از شیشه گردون اُد
 جوهری شام بسوداگری
 گاو فلک ریخته عنبر برآه
 طاس فلک شد علم ز رنگار
 از نم شبگیر که هر سو فتاد
 او هم شب گشته بتندی روا
 گرچه هوا پر ز جلا جل نمود
 چرخ یک حلقه انگشتری
 خوان فلک پر ز گسسته ز
 زان همه زنبور که از نور بود
 خوشه چرخ از علف خان خیز
 بود خردس سحر اندر عدم
 مرغ شب آهنگ تو اگر شده
 شکر از بس که بیالای پرید
 سنگ نثار و زچه شد سمره سا
 دیده درون ناز سپاهی بوس
 محبزه گل شده زو پر سواد
 کرد گهر پیش کش مشتری
 گاو زمین ساخته پرچم سپاه
 رسته زمین شد ز علم سایه دار
 کوس سحر میبوح صدای نداد
 پر ز جلا جل شده برگسوا
 بیخ طرف بانگ جلا جل نبود
 بر سر یک حلقه هزاران نگین
 زرد چوزنبور بر آورده سر
 پرده شب پرده زنبور بود
 بهر سنه سان سحر دانه ریز
 در نه چرا دانه نمی گشت کم
 نغمه زیرشس هوا بر شده
 مرغ میجا میجا رسید

۱۵ از پرده زنبور مراد سقف زنبورست که سوراخ داری باشد ۱۱ ۱۵ خوشه چرخ بوج سنبل و خرد سان چنان

کرمک شب تاب ب صحن جهان
 چرخ کماں شکل به تیر شهاب
 تیر شهاب از دل اختر گزشت
 آتش خورشید که گرمی نمود
 روز ز دریای فلک شست
 طرفه که خورشید چو در شد بچاه
 در شده آن چشمه و شبنم بچاه
 پر تو خورشید کند از عمل
 بک چو خورشید شد آتش فشان
 طرفه که خورشید چو رود کشید
 خورشو و تافته از تاب و
 طرفه که چون تابش خورشید نمان
 مانند آهوس مشکین عطا
 طرفه که کم گشت چو آهوی مهر
 قرضه خورتا بس بر خوان بود
 طرفه که چون قرضه را از خوان
 مست شده از قرض دور مهر
 همچو شرار از سر آتش جهان
 شامده پر زانغ بست بر عقاب
 روشن ازین هفت سپهر گزشت
 ز آتش او سپنج بر آورد و دو
 چشمه خورد رتبه دریا شست
 گشت و آن ورق زین ماه
 خون شفق سرخ شد آنکه سیاه
 سرخی خون ابسیاهی بدل
 زودهد از رنگ سیاهی نشا
 رطبه زمین کرد سیاهی پدید
 رطبه پر از قطره نماید زخوش
 گشت پر از قطره رطبه آسمان
 هست طلب کردن مشک از خطا
 مشک فشان گشت بگیتی سپهر
 خلق بر و آخته دندان بود
 چرخ لبالب همه دندان کشا
 بر زمین افتاد ز رطبه سپهر

صفتِ شمع که چون بسبزش آید مقراض

در زمانِ خاکِ زنده پردهٔ ظلمتِ میاں

شمع بسبزی بگهی سرفراز	خاصه بسبزم شبه عالم نواز
شمع ندبل خست بر عالم فروز	در دل شب شعله پیوند روز
از همه سوز و دوهمه روی چشم	فے پلکش دیده و ذموی چشم
پاسِ نفسِ داشته تا باداد	هر که بر روز و نفس جان باد
اول شب آمده عمرش بسر	بیتنش آتش شب تا سحر
ناور ه شخصه که ز نور صفات	زنده ماند چو سحر کیهیات
زنده شد آتش ز نفس چون د	و آتش تیزش ز نفس جان د
جانش که از سوز رسیده لب	زنده از آن آتش بسیار شب
چون دل سوز آتش سر بر بگد	جان شد از دل شب بگد
شد بگه صبح حیاتش تمام	عمر سر یافت بنگامِ شام
کرد چو مقراض بپوشش گزر	بوسه زدشش بر لب بریدر
بس که سوز شده بار زبان	کرد سر اندر سر کار زبان
تسخ رسید و سرش از تن بود	او بر زبان کرد حراره چه بود
سوز بسر داشت که چندان گز	تا بریدند سرش را نه زبیت

ساختہ از دو دواوی ز سر
داوہ بہ پروانہ سواوی ز سر
بس کہ گزیدہ شدہ از زخم گمان
داوہ سرخوش گزیدش بر از
زاں ہمہ نیست کہ ز زبوں خورد
عاقبتش سوختن آفت از کرد

صفت نور چرخ کہ اگر پر تو او

نبود دور دل شب کور بود پیر جوان

گشت دواں خانہ بخانہ چراغ
آتش اور دل شب کرد داغ
گرم دماغ آمدہ در ہر دماغ
بنیش از گرم دماغی بطاق
پنبہ دہانی بزبان در از
با ہمہ کس گرم سر سوز و ساز
پنبہ و آتش شدہ در غلش
در تن و ناسوختہ ہر گز تنش
گم شدہ را در دل شب لہر
پیش روراه ز نور لہر
دیدہ تاریک جہاں اندید
تا شب از نور یاد پدید
چرب تن و چرب زبان تر ز شمع
چرب بانی بدیش گشت جمع
صدخلہ از سینک عاروب یافت
شعلہ او گزشتہ آشوب یافت
سینک عاروب بر آتش امیر
نادرہ کرد عیان دل پذیر
چوں بر دہستی آتش خست
سینک عاروب بر آتش خست
وز پے چوب آمدہ جان شبلب
کرد چوب آتش خود را ادب

گوش بفریاد ز آواز پاس	بسته جهان چشم چو گاو خراس
کیست که جنبید به بساط طین	کرد عیس بر سر هر کوه کین
مردمان دیده فرو بسته در	مردم هر خانه شد از ره گزر
دیدۀ مردم ز پیک شتقه پوش	موسم گر ماوتن از خوی بجوش
وز قره قند ز بکران دخته	شتقه گری از پیک آمخته
دام ز مو بافته از بهر خواب	موسم بهم کرده قره داوتاب
تبع ز بان خفته میان نیام	فتنه چشم آمده زان موبدام
بمچو زمین پر ز چراغ آسمان	بمچو فلک پر ز ستاره جهان

صفت سیر روح و روش منزلها

که همه کار گزار فلک اندازد و اول

منزلت و او ده فلک راز نو	میر منزل همه نزدیک دور
وز حد شریطن بر آورده سر	قرن حل کرده ستارن یکدگر
زاده سه ستاره بتلیت عین	بسته حل حل بنان بطین

۱۵ میر منزل - ماه ۱۲ ۱۵ قرن یعنی شاخ و حل برج جدی که بصورت بره گویند ست شریطن بضم شین
 نام منزل اول ماه و آن دستاره انداز برج حل بجایست و شاخ آن واقع شده اند ۱۲
 ۱۵ بطین بضم با نام منزل دوم ماه که درین وقت ماه در شکم برج حل می باشد و بطین ستاره اند بار یک شکل
 مثلث بدور باین شکل ۱۲۵۰

کوہنہ کوہاں ز گہر زیر بار	ثور گرفته ز تریانشار
کحل جواہر فلک آورد پیش	ساختہ ثور از دبر آن چشم خویش
گشتہ مثلث چوسہ نقطہ ثور	ہفتہ ستارہ روشن بود
داغ دسے از گردن جوزا نمود	ہفتہ دو آتش کہ بیجا نمود
پردہ اطلس ہمہ پیمون گشت	بس کہ دراع اطلس گدوون گشت
چار گہر رختہ بر پنج پائے	نژہ جواہرے شدہ گوہر فزائے
دیدہ چہنیں طرفہ پشمے ندید	طرفہ بیک طرف دو چشم پدید
جہہ قلب آمد و بخت فرود	قلب فلک و طلب جہہ بود
ہراسد کردہ ز آہن جسد	زہرہ زبردست شدہ چول
مہرہ بسر باشد و اورا بدم	مہرہ صرفہ بدم شیر گم

- ۱۱۰ دبران ہفتہ وال نیز نام منزل ماہ است آن پنج ستارہ اندر ثور یعنی فلک بے (دبران) چشم ثور کحل جواہر آورد تا کہ چشم در روشن شود ۱۲
- ۱۱۱ ہفتہ ستارہ روشن در برج جوزا ۱۲
- ۱۱۲ ہفتہ نقتین نیز نام منزل قمر و آن پنج ستارہ اندر گردن جوزا
- ۱۱۳ دراع گزرا ماہ است یعنی ماہ اطلس گردوں را در نوشت ۱۲
- ۱۱۴ نژہ نام منزل قمر و آن چار ستارہ اندر برج سرطان ۱۲
- ۱۱۵ طرفہ بافتح نام منزل قمر و آن دو ستارہ اندر یک طرف یعنی این طرفہ تراست کہ طرفہ دو چشم در یک طرف ۱۲
- ۱۱۶ زہرہ تراشتہ آہن و آن ستارہ ایت در برج اسد کہ بسید اسد را مثل آہن مضبوط کرد ۱۲
- ۱۱۷ صرفہ نیز ستارہ ایت بروم اسد یعنی این عجب ست کہ مہر بر سر باشد و اسد را بدم ۱۲

پنج گہرا فستہ عوا^{۱۵} بزیر
 ریح سماک از حدیہ آردہ
 غفرہ جو سطرے کژو رو^{۱۶} سطر
 شکل ز بانا بحسنان^{۱۷} اوری
 عقرب از اکلیل^{۱۸} سہ گوہر پیش
 رُے چو بکشا دمہ مہر حجبے
 شوکہ شدہ برس عقرب چو خار
 شکل نعایم چو سریری بجایے
 پنجہ شیر آمدہ بر ران شیر
 رفت میزان و تراز و شدہ
 راستی اندر خط میزان الش صر
 برس عقرب بزباں اوری
 برسہ گہر سفتہ بیک زخم پیش
 قلب شدہ عقرب پوشید^{۱۹} و
 داود و گان شعلہ آتش شار
 کژ شدہ بار راستی ہشت پایے

- ۱۵ عوا گ عوا گوکنندہ و نام منزل قمر و آن پنج ستارہ اندر ران شیر یعنی این عجیب ست کہ پنجہ شیران^{۲۰} آردہ
 ۱۶ ریح نیزہ و سماک بالکسر نام منزل چہار و ہم ماہ دآن یک ستارہ است و سماک دو نوع است۔ یک ریح
 ریح یعنی نیزہ دار، دیگرے اعزل یعنی بے سلاح۔ میزان یعنی تراز و دو نام برج۔ یعنی سماک از حدیہ
 عطار و آمدہ برسہ برج میزان مقابل شدہ زیرا کہ تراز و شدن معینی مقابل شدن است ۱۲
 ۱۷ غفرہ نام منزل قمر و آن سہ ستارہ کژو واقع شدہ کہ آن را سہ حرف گفتم یعنی در برج میزان کن راست^{۲۱}
 ۱۸ ز بانا بالضم نام منزل قمر و آن دو ستارہ اندر برس عقرب ۱۲
 ۱۹ اکلیل نام منزل قمر و آن ستارہ اندر برج عقرب یعنی عقرب از پیش خود سہ گوہر را بفت ۱۲
 ۲۰ قلب عقرب برقع ست یعنی ماہ از دیدن عقرب منحوس رُے خود پوشید ۱۲
 ۲۱ شوکہ دم کژوم و نام منزل قمر و آن یک ستارہ است برس عقرب دو گان و چند یعنی عقرب ست خود را و چند
 ۲۲ نعایم بالفتح نام منزل قمر و برج قوس و آن شکل تحت ہشت پایہ واقع شدہ است یعنی نعایم (شتر مرغ)
 باوصف راستی ہشت پا کژ گردید ۱۲

بلدہ چناں ار لفظ آنجاہنی	ہست وہے لیک ز مردم تہی
سعد شدہ ذابج بزد رہناں	از پے آرایش خوان جہاں
سعد بلع در شکم بز دروں	رفتہ و آوردہ دو بچہ بروں
سعد سعوازد و طرف در نشاں	با اثر سعد ز تلیث سشاں
انجیبہ با چار حریف درشت	دلو کشاں گشت ز بالا رشت
کردہ مقدم ز قدم پیش و پس	آب کش دلوشدہ از ہوس
دست موخر سوے ماہی دراز	در دل ماہی شدہ تاخیر سائ
کردہ رشا رشتہ پچاں بدست	در شکم حوت در افگندہ شست

صفت اختر و آل طالع و وقت مسعود

کہ گرفتند و مسعود بیک برج قراں

زہرہ و برجیں ہم بستہ جعد	نور مشرف بہترین دو سعد
ماہ و ذنب ہر دو بیکجا مقیم	ماندہ ز پشت برہ مہ در گلیم
برج دو پیکر ز دور و پر ز نو	دیدہ اختر ز درش ماندہ دور
شاہ کو اکب شدہ کرسی نکلے	کرسی او کرد فلک پنج پاسے

۱۵ سعد بلع دو ستارہ اند در برج دلو و میاں آن ہر دو بیک ستارہ دیگر ست کہ آن را مبلوع گویند ۱۲
 ۱۶ انجیبہ معنی خمیہ ہا و نام منزل و آن چار ستارہ اند و سختی آہنبا اعتبار نحوست این منزل ست یعنی دلو ۱۲
 ۱۷ رشا نام منزلی ست و آن ستارہ است فیکل رسن دلو ۱۲

گشتہ عطار و باسد جاے گیر
 شہ زدہ گوئی بدل شیر تیر
 شیر چو پہلوے عطار و نجست
 سنبہ در سوگ میا نرا بست
 راس چو میخ ترازو بچنگ
 ہر دو برابر شدہ در وزن سنگ
 عقرب دم دار شدہ قلب دا
 کردہ سم از کوکبہ خود کنا
 مشتری از خانہ خود بے خبر
 بزرگ شدش ہندو گردوں شاہ
 قوس تھی تیر بجائے دگر
 رفتہ شاہاں از سر آں بے زباں
 دلوشد و درتہ دریا نشست
 کاب کشاں ز وہمہ مندست
 کردہ زحل در دل ماہی مقام
 تیرہ شبی دُمہ گردوں بجاہ
 تا کیش آں آخستہ عالم فرو
 زوبت خفتن چو نوا بر کشید
 کاسہ بردوں زد شغبے کان درو
 ناگی از دور در آب رواں
 پر تو شاں نادرہ خوشن نرود
 عدل شہ این تعبیه انگجختہ
 کاسہ بردوں زد شغبے کان درو
 دہر بنوعی فلک افروز شد
 کاستہ شب اور گئی روز شد

گشت چنان ظلمت شب کم فراغ
گشت اثر دود منسا نذا از چراغ
ویدہ سیارہ ز نورے کہ زاد
داوہ ہمہ سر مہ شب را بیاد
روشنی گشت بعالم پدید
کاو ل شب صبح دوم درومید
مشعلها هر چه درآمد به پیش
نور جہاں گشت ز اندازہ پیش
تا بچینس کو کسب آں آفتاب
نور دہ خاک شد از برج آب
ریختنہا ز دوسو شد بکار
بستہ شد از بار گہر جا سہ با
ریزش ز رکز زمین آ میختند
خاک تو گوئی کہ ز رز رختند
آنکہ ہی چسید بدامن گسر
دامن پر چید ز لولو سے تر
خلق سراز چیدن ز رستم نکر
سر چه کند خم کہ نظر ہم نکر
بسکہ درو عمل بخوار ہی نشست
کن بچیاں آب نیالو دست
نورد و خورشید شدہ همقراں
انجمن انجمن نغمن از ہر کراں
ہر دو بیک تن چو دو پیکر شدند
بر فلک تخت چومہ بر شدند
گشت بزجہ دو قمر جاے گیر
گشت مزین بدو سلطان سیر
برج شرف کردہ دو اختر یکے
سلاک نسب کردو گوہر یکے
ملک بیک تخت دو دار نمود
دہر بیک آب دو دریا نمود
روسے زمین فردو جمشید یافت
چشم جہاں نورد و خورشید یافت
خاتم جم را دو نگین دست داد
افسر کسری بدو فرق ایستاد

دید بہ کو کس دو لشکر زدند
 گلشن دولت بدو گل تازہ گشت
 گشت یکے تلج کیاں را دوسر
 مصقلہ سپرخ دو خنجر زدند
 نوری کے داد دو لوح حبیبیں
 سایہ یکے کر دو فرہما سے
 شاخ ہم سو دو سسر و جواں
 گشت یکی باغ و فارا دو جو سے
 کشت زمین آب دو باراں چشید
 چرخ یکے شد بدو ماہ تمام
 گشت یکے غم زدو دل خاستہ
 بود دو ستر آمدہ ہر دو ببا
 صفندہ از ہر دو طرف صفندہ
 بر ہمہ در رشتہ طاعت قطار
 سرزمین خانِ حظامی نہا
 بود کہ سجدہ بروں از سسکے
 فرس زمین اوز صورت نشان
 نوبت اقبال دو سخن زدند
 صوتِ دو طبل بیک آوازہ گشت
 گشت یکے قصرِ شہاں را دور
 آئینہ ملک دو صورت نمود
 لمعہ یکے زاد دو نورِ لہتیں
 پایہ یکے ساخت دو کشور کشائے
 موج ہم داد دو آبِ رواں
 گشت یکی تیغِ صفرا دو رو سے
 مغزِ جہاں بوسے دو بتاں کشید
 بزم یکے شد بدو دورِ مدام
 گشت بیک جاں و تن آرتہ
 سر و دبد پایشش ایشاں چہا
 انجمنے ساختہ نیک خستہ
 راست چو در رشتہ در شاہوا
 خانِ مغل کا سہ کجامی نہا
 نقشِ باطور رخ مردم یکے
 از چہ ز نقشِ رخ گردنکشاں

زان سرانبوه که در گل نشست
 گرد شده خاکگیاں هر طرف
 گاه نشسته بمقام نشاط
 جمله کله ور شده که تا بس
 جهت شاں از کله بے بها
 از کله لعل و سپید و سیاه
 نقش قباہے ز خراب گوں
 کوه تنانے ہمہ بسته کمر
 قامت شاں زان کمر زر که بت
 مجلسے آراسته شد چون بہشت
 بس کہ نشانند گلاب نشاط
 بوسے گلاب از تنہ و آستین
 عود قمار می کہ ہی داد و دود
 عود ہی سوخت چو عنبر بدیع
 بس کہ شد آلودہ عنبر زمین
 نقل نشانندہ بطبق ہاے زر
 دیدہ بادام کہ سختیش بود

کاسہ ہم خود و سر اسر شکست
 وز دو قمر یافتہ پرویں شرف
 کہ بز میں بست چون نقش بساط
 سر ز کله گشته سزاوار زہ
 گشت در افتاں چومہ زابرا
 گونه بگونه سشدہ رخسار ماہ
 موج بروں دادہ دودریا دژں
 تا بہ کمر عنبرق شدہ در گمر
 تیر تو گوئی بدو پیکر نشست
 خاک شد از عالیہ عنبر سرشت
 شستہ شد از وی ہمہ و می بساط
 کہ در گل جامہ گل راستین
 عالیہ می ساخت گل از دود و عود
 مشک ہی گشت بگرد و مانع
 گا و زمین شد ہمہ تن عنبریں
 میوہ زہر جنس چو خشک و چہ تر
 خشکے داشت شکستہ نمود